

אמרו חז"ל (חולין ז:): 'גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן', ופירשו התוס' שבחייהן של צדיקים הקשר יכול להיות גם בחיצוניות - לגוף של הצדיק שהוא ב"ד, וכן מצינו רשעים שיושבים אצל צדיקים, משא"כ לאחר פטירתו - שהבשר ודם של הצדיק איננו, ונשאר רק הנפש - הפנימיות, אין הרשע יכול להתקרב כלל לצדיק, כי קשה ביותר להתקרב ולהתחבר לפנימיות. ואם נאמר כך על הקשר ושייכות לצדיקים שגדולים במיתתן, הרי זה שייך גם למה שאמרו (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה) 'דבריהם הן הן זכרונן', כשרוצים להתעמק בדברי הצדיק, וכמו בנושא שלשמו נתכנסו כאן היום - הענין של 'הסתפקות במועט', שלימדנו הרבי הלב שמחה ז"ע, צריכים להבינו לעומק, ולא רק במשמעות החיצונית.

הרבה אנשים רגילים להסתכל על התקנות של הלב שמחה ז"ע במבט כלכלי גרידא, מחמת שהיה דוחק בפרנסה, כי הדור הראשון שאחרי החורבן עוד קבלו שילומים מגרמניה, המשפחות היו יותר קטנות, והדירות עלו יותר בזול, וכאשר במהלך השנים נהיה דוחק במצב הפרנסה, והיוקר האמיר, הלב שמחה ז"ע בלבו הרחום לשוועת עמך בית ישראל, לא היה יכול לסבול הדוחק שיש לבני ישראל, ולכן תיקן התקנות. אמנם, אמת הדבר, שהיה רועה נאמן, שראה בדוחקן וצערן של ישראל, ופעל בהרבה תחומים, כפשוטן של דברים, לרווחת הציבור, להקל עול הפרנסה, ולמען ניתן יהיה להשיא את הצאצאים בנקל. אבל כ"ק אאז"ל (במעמד חנוכת הבית של קרית חס"ג בקרית גת - אלול תשנ"ד) אמר ששמע מהלב שמחה ז"ע, שכוונתו יותר עמוקה, כי מעיקרי יסודות התקנות, לבל יהיו חושיהם של זוגות צעירים, נתונים להידור חיצוני, כי אם יתמקדו בעיקר, בבנין הרוחני, עם התרוממות מעולם הזה. ולא רק על תקנות הידור נאמרו הדברים, אלא הן הן הדברים בכל תקנותיו בעניני השמחות ושאר הדברים, שבעלי השמחה לא ישקעו במרוץ של עולם הזה, רק יחיו עם העכערה, שהרי לא יתכן להיות עסוק בעולם הזה ובד בבד לשאוף לרוחניות וחיי עולם הבא, כי עולם הזה ועולם הבא מסתירים זה את זה, ומי שמקבל דירה חדשה ונאה מרוהטת היטב, הרי זה מושך את האדם להתעסק בגשמיות, וידועים דברי המהרש"א (חא"ג ברכות נז:): על אמרם ז"ל שלשה דברים מרחיבין דעתו של אדם דירה נאה וכלים נאים, שאין הכוונה שהאדם יחפש אחריהם להשיגם, אלא בא להשמיע לאדם שצריך לזהר מהם, כי מרחיבין דעתו היינו שמרגילו בעניני עולם הזה, מלשון נפש רחבה הנאמר אצל בלעם (אבות פ"ה מ"ט), ולא למעליותא איתמר. והרי התנא מורה לנו שעלינו להתבונן ולראות 'מה בין תלמידיו של אאע"ה לתלמידיו של בלעם הרשע'. וזאת רצה הלב שמחה ז"ע - להכניס בלבנו את הכח שיוכל אדם לעצור את עצמו מהגשמיות ולהתרומם, ובעולם המגושם שאנו חיים בו, על מנת להתחזק בזה חייבים לכך את כח הציבור, כי היחיד בפני עצמו קשה לו להחזיק בזה, ועל ידי שכל הציבור מתחזקים בזה, יש את הכח לכל יחיד ויחיד לא לרוץ ולרדוף אחרי הגשמיות, אביסעל זיך אפשטעלען, לעצור ולהתבונן רגע, לויף'טס נישט נאך די גשמיות, ס'איז דא א אנדערע סארט לעבען.

בפרשת חוקת כתיב בראש הפרשה (יט, ב) 'זאת חקת התורה', ואיתא מהחידושי הר"מ ז"ע ש'חוקת' הוא מלשון חקוק וחרוט, שיהיו דברי תורה נחקקים באדם, דבר המתקיים שאינו נמחק (עי' שפ"א חוקת תרל"א ופני מנחם שמיני עמ' צג), והדרך להגיע לזה הוא כמ"ש חז"ל (ברכות סג: שבת פג:): על הפסוק (שם יט, יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באהל' - 'אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה', ויש להבין לפי דרש זה איך מתפרש תיבת 'באהל' [ואין זו קושיא באמת, כי הרבה פעמים מצינו שחז"ל דורשים רק חלק מהפסוק], אבל באמת טמונה כאן משמעות עמוקה, דאיתא בשפת אמת (עי' בלק תר"מ ד"ה ובמדרש, תרנ"ב סוד"ה בפסוק, ועי' וישלח תרנ"ב ד"ה עם) על הפסוק (כד, ה) 'מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל', שזה גרם לבלעם לברך את בני ישראל, כי 'אהל' היינו דבר עראי, ו'משכן' - בית הוא דבר קבע, 'מה טובו אהליך יעקב' - וויא שיין איז און וויא געבענטשט איז אז יעקב אויף דער וועלט איז א 'אהל', אין לו בית של קבע, 'משכנותיך ישראל' הקביעות הוא ההעכערה, ישראל - מדרגה גבוהה, הרוחניות בעולם הבא זהו הקביעות. 'זאת התורה אדם כי ימות' - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, אבל איך אפשר לקיים זאת בעולם המעשה, 'באהל' - כשאדם מרגיש שהעולם הזה הוא עראי, אין לו קבע, נמצאים כאן רק לזמן מה - אכן לזמן ארוך וכלשון הגמרא (מ"ק ט:): 'ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך' - ליחרוב ביתך היינו בית קברתך - דלא תמות, אלא ליתוב אושפיזך שתחיה לאורך ימים בעולם הזה, אבל אל לו לאדם לשכוח בשום מצב את ההרגשה של 'אושפיזך' - שכל העולם הזה אינו אלא פרוזדור (עי' פני מנחם מועדי שמחה עמ' קיב),

וכשחיים בהרגשה כזאת התורה מתקיימת [ועי' מהרש"א (חא"ג סנהדרין קה: ד"ה ואמר בתי כנסיות) 'דמלת אהל נאמר במי שמרחיק עצמו מן עסקי העולם ועוסק בצרכי שמים, כמו (תולדות כה, כז) ויעקב איש תם יושב אהלים'].

ואין הדברים אמורים רק לאברכי כולל, היושבים באהלה של תורה, ולמי שלומד ח"י שעות במעת לעת, אלא גם למי שעוסק במשך היום למחייתו וקובע עתים לתורה, נאמר מאמרם ז"ל שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, כי התורה שייכת לכל אחד ואחד מבני ישראל, אורייתא קודשא בריך הוא וישראל חד הוא, והתורה מתקיימת אצל איש ישראל, כשהוא כלי לקבלת וקיום התורה, עם רצון אמת בלב, כשחיים עם הרגשה שכל העולם הזה אינו אלא עראי.

ובזה י"ל מה דאיתא בגמרא (תענית יא.) 'שמא יאמר אדם מי מעיד בי' [ויש להתבונן מה השאלה, שהרי הוא היודע והוא העד והוא הדיין, ואין שייך שום הכחשה למעלה], ובגמ' יש כמה דעות או 'שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם', או 'נשמתו של אדם', או 'אבריו של אדם', אבל איכא מאן דאמר 'אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו', ויש להבין דהתינח נשמתו של אדם וכל השאר, אבל קורות ביתו של אדם מעידין בו - מה ביאורו, הרי לרוב האדם אינו חוטא בביתו, כשבני ביתו וילדיו רואים, בביתו הוא מתנהג כיהודי כשר עם כל השמונה בגדים, לאנגע פאות א לאנגע בארד מיט די גארטל און אלע חסידישע מנהגים, כי לחטוא אזיל איהו לגבה, ומי יעיד עליו על הנעשה שם מחוץ לביתו. אלא הן הן הדברים, קורות ביתו הכוונה, שהם מעידים מה היה הבית אצל האדם, האם ביתו היה אצלו כאהל ותו לא, דבר עראי, האם ביתו היה אצלו כדבר הכרחי שהרי צריך מקום להניח שם את הראש בלילה ועיקר ביתו ברוחניות, או שזה היה אצלו דבר קבע, שהיה שקוע בזה, לא אהל אלא בית.

וזה אמרם ז"ל (ב"ב עה:) על הפסוק (כא, כז) 'על כן יאמרו המושלים בואו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון' - 'על כן יאמרו המושלים וגו' - המושלים אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, תבנה ותכונן - אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא'. ולכאורה הול"ל 'חשבוננו של אדם', הרי על האדם לערוך חשבון עצמו ולא של חבירו, ולהכות על חטא על הלב שלו. אלא המכוון הוא ש'חשבוננו של אדם' אף פעם לא יהיה אמת ונכון, כי כל זמן שלא ערך 'חשבוננו של עולם', שבא לידי הכרה שכל העולם הזה הוא עראי, ואינו קבע, אינו יכול לערוך חשבון נפשו כראוי, לחשב נכון הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, כי אם לא ברור אצלו חשבוננו של עולם - מה הוא - שאינו אלא פרודור ועראי, ו'נבהלות כל החשבונות', ורק אחרי שחדור בנפשו שכל חיי העולם הזה אינם אלא אושפיזא, יוכל לערוך חשבוננו של אדם, ותכונן לעולם הבא.

וזה מה שהרבי הלב שמחה ז"ע כיוון בתקנותיו, קצת לעצור את הרדיפה אחרי המותרות, ולאו דווקא ממותרות של בעלי יכולת, אלא גם המותרות הסטנדרטיים המחדשים בכל דור ודור, וכמ"ש רבוה"ק ז"ע שבכל דור צריכים עוד מותרות שלא היה בדור הקודם לו*, ויש דברים שלפני עשרים שנה היו בבחינת מותרות והיום הם נחשבים לדבר הנצרך, וכגון מזגנים שבימינו חסרונם הוא בבחינת ביטול תורה, אבל יש לזכור כי הגשמיות מושכת, וצריכים כסדר להילחם נגד כח עולם הזה, מלחמה תמידית מידי יום ביומו.

אמרו חז"ל (ברכות יב:) 'בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע', ויש להבין, אמנם פרשת בלק פרשה חשובה מאוד, שכתוב בה כל הנבואות, ונהפכו הקללות לברכות, אבל די היה לקבוע לאומרה כמה פעמים בשנה, ולמה בקשו חכמים לקבוע לאומרה דווקא בקריאת שמע, בב' פעמים ביום שמקבלים עול מלכות שמים ועול מצוות, מה לנו להזכיר שם פרשת בלק.

* עי' ספר עטרת מנחם (אות קנז בה"ה עמ' 59 - הובא בילקוט עבודת ישראל עמ' קנג) 'סיפר הה"ק ר' אלימלך מגראדזיסק זצ"ל לאדמו"ר הגה"ק בעל שפת אמת זצ"ל מגור ששמע מאביו הק' ממאגילניצא, ששמע מזקינו הק' המגיד מקאזניץ בשם הבעש"ט זצ"ל, שקודם ביאת משיח תהיה השפעה גדולה בעולם, ויתעשרו אחינו בני ישראל, ויתרגלו את עצמם להוצאות מרובים בהנהגת ביתם, וישליכו מדת ההסתפקות במיעוט. ואח"כ יבואו שנים רעות וחוסר דחקות פרנסה, ועניות גדול בעולם, וכבר לא יהיו רגילים במדת ההסתפקות, וצורכי עם ישראל יהיו מרובים, ולא יהיו להם מקור לפרנסה כפי הצרכותם, וזאת יהי' חבלי משיח. ומאוד מצאו הדברים חן בעיני אדמו"ר הגה"ק זצ"ל, ואמר שכן הוא עתה בעוה"ר. ואם השפת אמת ז"ע אמר כן בימיו, מה נענה אנן אבתריה. ועי' חמדת דוד [להרה"ק רבי דוד צבי מניישטאדט ז"ע] פר' ויצא עה"פ הבה לי וס"פ קדושים, מה ששמע מהרה"ק מקאצק ז"ע בענין מה שהעולם מתנצלים על שהם עכשיו יותר בעלי הוצאה מן הדורות שלפנינו, עי"ש.

ומבאר השפת אמת (בלק תרמ"ו ועי' תרס"א) כי אין לנו לטעות שתלמידיו של בלעם הרשע ולהבדיל תלמידיו של אברהם אבינו ע"ה הוא דבר שהיה בימים מקדם, והתנא באבות מספר לנו איך התנהגו אז בדורות ההם, אלא זו המחלוקת היא לעולם, כי באמת ב' אלו הבחי' מתעוררין בכל יום, שמתעורר ויכוח בין תלמידיו של אברהם אבינו ע"ה ובלעם הרשע, דכמו שמתעורר בכל יום חסד ה' ושפע של קדושה, כן מתעורר תלמידיו של אותו רשע בכל יום - יצרו של אדם מתגבר ומתחדש עליו בכל יום, ולכן בתחילה בקשו חז"ל לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, כי על האדם לידע שבכל יום ויום הגשמיות של האי עלמא מושכת ומפתה ומנסת לכבוש אותו, וגם אחרי שהאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים ועול מצוות, עדיין הסכנה אורבת לו בפתח מפיתוי הגשמיות, איך הנך מתנהג ומרגיש בהאי עלמא, האם הנך תושב או הנך גר, נאר א גאסט.

וכמו שפירש הרה"ק הרבי ר' בונם זי"ע דברי התנא (אבות פ"ו מ"ד) 'כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל', שאין חייבים לחיות כך במציאות, ויכולים לאכול ולשתות ולישן על מיטה עם כרית, אבל צריך לזכור שכל העולם הזה הוא 'דרכה' של תורה, שכל העולם הזה הוא עראי, רק 'דרך' לעבור שם למקום הקבע - עולם העליון, ומה שהקב"ה מזמן לאדם הוא טוב - אם יותר ואם פחות, ואפילו אין לו לאכול רק פת במלח וכו', וכי בשביל זה לא יהא עמלו בתורה, הרי כל העולם הזה 'דרכה' של תורה, שזה העולם הוא דרך לעבור לעולם העליון, לחיות בהרגשה שהעולם הזה הוא עראי, שהעולם הזה הוא עולם חולף, וזה חשבוננו של עולם, לדעת ולהכיר שהאי עלמא אינו עולם קיים.

וכמבואר בשפת אמת (עי' בלק תרמ"ג ועי' סוכות תרמ"ז ד"ה ביום) דברי התנא 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, אבל תלמידיו של בלעם יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת', והרי כל בר בי רב יודע שצדיק הולך לגן עדן ורשע מקומו בגיהנם, והרי זה אחד מה"ג עיקרים, ומה לנו לתנא להשמיענו זאת. ומבאר השפת אמת שההדגשה הוא 'אוכלין בעולם הזה', שאצל תלמידיו של אברהם אבינו העולם הזה אינו נחלה, אינו דבר קבוע, בעולם הזה אוכלין באופן עראי, שהרי צריכים לחיות, אבל 'נוחלין' - דבר קבע הוא רק בעולם הבא, ודבר זה הוא חלק מהביאור מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו אברהם אבינו מתנהגים בכל עניני עולם הזה, באופן עראי וכלאחר יד, והנחלה - המקום קבע, הוא בעולם הבא, משכנותיך ישראל.

ודבר זה נוגע בין לכל יחיד ויחיד, וביותר לציבור, וידוע מה שהלב שמחה זי"ע כתב במכתבו בענין התקנות 'והבנתי בזה מה שמקשין העולם, למה לא נאמר בפ' 'והיה אם שמוע' - 'ובכל מאודכם', ואומרים בשם הרבי מקאצק זצ"ל (עי' משענת משה פר' ואתחנן, שו"ת תירוש ויצהר סי' קכז) כי בנוגע לרבים, כספים הם גם 'נפשכם', והרי נאמר 'ובכל נפשכם', והגיע המצב שזה נפשכם ממש'. כוונתו הק' לא היתה רק מבחינה גשמית, שהציבור היה דחוק - ודוחק אצל ציבור יכול להגיע לנפשות ח"ו, אלא כוונתו הק' גם למשמעות העמוקה בתקנותיו, בציבור 'מאודכם' זה 'נפשכם', כי אם לציבור מסביב יש רדיפה אחרי מותרות, אז אין זה בגדר 'מאודכם' בלבד, אלא ה'נפשכם' נפגם, כי אין כבר את ההרגשה הנכונה של נפש ישראל, כי ריבוי הגשמיות והמותרות מסתירים את הנפש והפנימיות, ומאבדים את ההרגשה שכל העולם הזה הוא 'אהל'. בציבור הדבר נחוץ ביותר, לעשות גדרים להיזהר מלשקוע בגשמיות ומותרות, כל אחד על עצמו ועל אחרים, יעדער איינער זאל האבען אחריות פון די אנדערע, נישט מיט א אנלויף פון געלט, נישט מיט א אנלויף פון מותרות, אפהאלטען, אפהאלטען, אפהאלטען, זיין מער אנגעהאלטען אין דעם.

מצינו בכמה מקומות בגמרא (גיטין ז. סוטה מט. ב"ב ס:) שחז"ל תקנו כמה תקנות אחרי החורבן, שבטלו הנהגות של שמחה, והנהגות של מותרות בעת חתונה ושמחת חתן [חלק מהם עוד נוהגים עד היום, וחלק מהם דנו הפוסקים אמאי אין מקפידים בימינו (עי' או"ח סי' תקס)], וע"פ הפשט טעם התקנות היו כדי לזכור את חורבן הבית - 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני', אבל לבי אומר לי שיש בזה עומק, כי כל עוד שבית המקדש היה על מכוננו, והשראת השכינה היתה בגלוי, גם כאשר איש ישראל התנהג בהרחבה עדיין היה לו היכולת שיהא לבו למעלה, אבל כשנחשך העולם בחורבן הבית, היו חז"ל צריכים להוריד עוד ועוד מהמותרות שהיו נוהגים אז, ולהיזהר ביותר מתענוגות עולם הזה, כי כבר אין את המשקל הנגדי

לגשמיות, כי חסר להם ברוחניות. ואין צורך להאריך בדיבורים על דורנו אנו, וואס ארום און ארום איז אזוי קאלט, אזוי שלעכט, הקרירות והרוע שמקיפה אותנו, שנצרך לעמוד איתן בכל בכל יום ויום במלחמה עם תלמידיו של בלעם הרשע, לזכור תמיד כמה שפחות לשקוע בעיני עולם הזה, וגם בעתות שמחה כמה שפחות לעסוק בעיני מותרות, ובאמת אין בזה צער כלל, כי מי שיש לו הרגשת אמת של נפש ישראל, הרי הוא מרגיש את שמחת הנפש - שמחה אמיתית, שהוא זוכה להעמיד עוד בית יהודי, דורות ישרים, והרי את האוכל ושאר עניני עולם הזה לא יזכרו כלל - בן לילה היה ובן לילה אבד, וכמה שמפחית בעיני מותרות מתגלה אצלו גוף פנימיות השמחה, שהוא דבר נצחי.

כתיב (כד, ב) 'וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים', ופירש רש"י מחז"ל (ב"ב ס. ס.) ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, עלה בלבו שיברכם. ויש להבין הלא הקב"ה אמר לו בתחילת הדרך שעליו לברך את בני ישראל, ואין בידו לקללם, וכשהלך בדרך עם דעת לקלל, מנעו בעדו המלאכים, והאתון פתח את פיו, ושמו רסן בפיו, ועדיין לא בלבו לברך, ואמאי דווקא כשראה שאין פתחיהם מכוונים עלה בלבו שלא לקללם אלא לברכם. אלא כי יתכן שיהיו כל המדרגות הגבוהות, לשמוע בעצמו מהקב"ה, מלאכים, וחידוש בבריא של פי האתון, מכל מקום כל זה אינו נוגע בנפש האדם להזיזו מדרכו, אבל כשראה שאין פתחיהם מכוונים, יודישע הייזער, שבני ישראל מכניסים בביתם קדושה וטהרה און א רעכטיגקייט, זה מונע בעד בלעם לפתוח פיו לקלל, ועלה בלבו שיברכם. וכדכתיב בגאולת מצרים (בא יב, יג) 'וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית', וכי אין הקב"ה יודע היכן יהודי גר, הלא הכל גלוי וידוע לפניו ית"ש - 'הוא גלא עמיקתא ומסתריתא, ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא' (דניאל ב, כב), אבל הכח להסיר את הנגף ולמנוע את הקללה, הוא כשיהודי מקריב דם מעצמו, ומשתית את ביתו על יסודות של מסירות נפש ליהדות, דם על הפתח, אין פתחיהם מכוונים, יודישע שטובער, יודישע הערצער, דאס פארמאכט די מקטרג, זה גורם שיהפוך את הקללה לברכה.

כל אחד יודע כמה אנו צריכים היום את ההארת פנים מהאייבערשטער, להמתיק את הקטרוגים, בואו נקבל כולנו כאחד, להתחזק בענין זה, שלא יהיו פתחיהם מכוונים, יודישע פתחים, דם על הפתח, לכוון באמת להקים יודישע שטובער הייליגע שטובער, וממילא לא יחפשו מותרות, מתוך שלא יהיה צורך בכך - ויהיה 'מה טובו אהליך יעקב' [שגם שם פירש רש"י שראה שאין פתחיהם מכוונים] (עי' לב שמחה בלק תשל"ח ותשל"ט ואוצר דרשות ומאמרים ח"ג עמ' קעד), כי השמחה והסיפוק יהיו מרוחניות ומקדושה וטהרה. וזכותו של הרבי הלב שמחה זי"ע תעמוד לנו ותגן בעדנו לאורך ימים.

